

ARIE STORM
**SCHOONHEIDS
DRIFT**

ROMAN

2021 Prometheus Amsterdam

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

© 2021 Arie Storm
Omslagontwerp Bart van den Tooren
Foto auteur Irwan Droog
Zetwerk Mat-Zet bv, Huizen
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 4543 9

I

SCHOONHEIDSDRIFT

“A thing of beauty...” Vijfentwintig. Schoonheidsdrift'

Menno Wigman, 'Calamitas'

Hoofdstuk I

Zeg nooit dat de romantiek dood is

I

En ineens – weg.

Dat is een zinnetje dat ik tegenkwam in *Het jaar van magisch denken* van Joan Didion, en dat je tijdens talloze begrafenissen kunt opvangen, zeker wanneer de overledene nog jong was toen hij aan zijn einde kwam. Of zij, natuurlijk, of zij. Om precies te zijn wil ik het er hier over twee van hen hebben: een hij en een zij, een jonge man en een jonge vrouw. De eerste heb ik misschien niet persoonlijk gekend en de tweede misschien wel. De eerste heb ik al met al misschien wel beter gekend dan de tweede. De eerste was een open boek omgeven door raadselen en de tweede een raadsel te midden van ogenschijnlijk helderheid. De eerste kende mij zo goed en ik hem dat we een en dezelfde persoon leken (althans, dat gevoel had ik op een gegeven moment), en de tweede wist wie ik was maar ik wist niet wie zij was. Het is altijd ingewikkeld als het over de doden gaat. De bezoekers keren na de begrafenis allen terug naar hun gewone leven. De verteller van dit verhaal, de persoon die zich al deze vreemde gebeurtenissen herinnert, de ‘held’, komt niet los van zijn rol en is gedoemd zich tevreden te moeten stellen met deze bladzijden. Zij, de jonge man en de jonge vrouw, repen zich terug naar hun graf. Ik weet niet of dat voor eeuwig is.

Ik weet niet wat dat precies betekent: in je graf blijven. Ik weet niet precies wát eeuwig is. Maar laat ik niet op de zaken vooruitlopen. Laat ik beginnen met een herinnering.

Dit gebeurde in de tijd dat ik nog niet veel over de dingen nadacht. Dat wil zeggen, ik dacht natuurlijk wel na, maar ik maakte nergens een groot probleem van. De wereld was zoals die was, gewoon, er viel niets aan te veranderen, de verantwoordelijkheid ervoor rustte niet op mijn schouders. Natuurlijk, ik had mijn meevallers en mijn tegenslagen, net als iedereen. Maar mijn leven verliep zoals het verliep, en eerlijk gezegd was het allemaal veel beter gegaan dan ik had kunnen vermoeden toen ik een kind was of zelfs dan ik later verwachtte, toen ik was gaan studeren of toen ik in militaire dienst zat. Het lezen van boeken was mijn lust en mijn leven, en soms dacht ik na over hoe dat was gekomen, maar meestal las ik eenvoudigweg mijn boek en sloeg ik innig tevreden de bladzijden om. Mijn hele leven ben ik een wellicht wat trage maar wel onvermoeibare lezer geweest. Waar ik me ook maar bevond: ik was gelukkig zolang ik naar woorden kon kijken. Als ik me kon concentreren op zinnen, op inhoud, op tekst, dan kon ik urenlang in de kou in een rij staan wachten op een bus, me bevinden in een slaapzaal in militaire dienst terwijl de jongens om me heen de boel afbraken, vergeten dat ik in de wachtkamer van de tandarts zat die me straks op een wortelkanaalbehandeling zou trakteren – lezen hielp me alles te vergeten.

Waar die fascinatie met lezen vandaan kwam is moeilijk te zeggen. Je schijnt te gaan lezen omdat anderen je wijzen op de genoegens ervan. Die anderen waren er in mijn jeugd niet; ik kom uit een ongeletterd milieu. Tegenwoordig is het in de mode te benadrukken dat lezen goed voor je is, dat het een nuttige activiteit is, dat je door te lezen een beter en empathischer mens wordt, dat je taalgevoel erdoor verbetert, en dat je

door veel te lezen succes zult hebben in het leven. Maar dergelijke overdreven beweringen wekken juist de argwaan die ze moeten verdrijven, want vroeg of laat ontdek je dat juist de mensen die vaak lezen doorgaans in maatschappelijke zin mislukt zijn, het minste geld verdienen en een wereldvreemde kijk op de werkelijkheid hebben. Lezen maakt de belofte niet waar die al die leesbevorderaars je in het vooruitzicht stellen, en vroeg of laat kom je erachter dat al die zogenaamd goedbedoelende leesbevorderaars vrijwel altijd commerciële beweegredenen hebben om te beweren wat ze beweren, bijvoorbeeld omdat ze boekhandelaar zijn, in het onderwijs hun brood verdienen of bij een uitgeverij werken. Lezen zou juist niets met succes te maken moeten hebben. Dat is een van de aantrekkelijke kanten ervan. Ik begon als kind te lezen omdat ik nieuwsgierig was naar zaken tot en voorbij het punt – juist *voorbij* het punt, daar ging het om – dat ik mijn eigen identiteit vergat. Lezen was voor mij al snel geen kwestie meer van zelfverwezenlijking, maar bood de kans mezelf te vergeten, op te gaan in de wereld waarover ik las, me daarin kwijt te raken. *En ineens* – *weg*. Inderdaad: lezen was voor mij niets van wat de leesbevorderaars tegenwoordig zeggen. Ik ging er niet intensiever door leven, ik raakte er niet geïnteresseerder door in mijn medemensen, noch ging mijn kennis over de feitelijke zaken van het leven erop vooruit. Lezen was voor mij een vorm van doodgaan; het was het omgekeerde van succes, een teken van mislukking. Dat ik veel las was een duidelijk signaal dat ik was mislukt.

Ik schrijf dit nu op, nu ik een stuk verder ben in het leven, en deze woorden klinken veel bewuster, veel doordachter dan hoe ik indertijd was. Om correct verslag te kunnen doen van de wonderlijke gebeurtenissen die ik de laatste tijd heb meegeemaakt, is het echter noodzakelijk dat ik me zo goed mogelijk

verplaats in de onwetende die ik toen was en die de meeste mensen, zo niet alle mensen, nóg zijn. Bovendien waren dit precies de overwegingen die ik had voordat plaatsvond wat ik wil beschrijven, de herinnering waarmee ik dit relaas wil beginnen. Het is een belangrijke herinnering, voor mij persoonlijk, en misschien heeft ze ook voor andere mensen een zeker belang. Dat is iets waar we achter zullen komen in deze bladzijden die ik met deze woorden aan het vullen ben. Of eigenlijk weet ik het antwoord al, maar dat is zo onthutsend, het belang van wat ik te melden heb is zó groot, dat niemand me zal geloven als ik al te snel zou zeggen waarom het hier gaat. De conclusie van wat deze bladzijden bieden vergt enige voorbereiding.

Ik kom op de bovenstaande overwegingen over lezen en de onzin die er vaak over wordt verteld doordat dit precies was waarover ik nadacht op die zaterdagochtend dat ik door Amsterdam liep op weg naar, en veel banaler krijg je het niet, de kapper. Dit is de herinnering waarop ik wil aansturen. Ik wil iets onthullen over mijn ijdelheid in combinatie met de dood. Licht en zwaar gaan in mijn proza vaak samen, zou je kunnen zeggen, maar waarschijnlijk gaan licht en zwaar over het algemeen vaak samen in het leven. Mijn kapper bevond zich ver van mijn huis. Ik woon in Oud-Zuid en de kapper is in het centrum gevestigd, op het Singel. Ik had besloten het hele eind daarnaartoe te lopen en bevond me inmiddels in de Raadhuisstraat. Het was een mooie oktoberdag, de zon scheen en er was geen enkele reden om te vermoeden dat er iets mis zou gaan.

Dat ging het ook niet, want een vriendin kwam mij tegemoetgelopen, een zeer goede vriendin, die ik al een behoorlijk lange tijd niet had gezien. Normaal gesproken is het zo dat ik wanneer ik iemand onverwacht tegenkom, de reflex heb die persoon – hoe vriendelijk ik die verder ook vind – uit de weg te

gaan. Ik ga aan de overkant van de straat lopen, ik stel me ver-
dekt op achter een stuk straatmeubilair, of ik doe of ik verkeerd
gelopen ben of iets vergeten heb en ik draai me om en loop snel
terug in de richting waar ik vandaan kwam. Maar die aandrang
voelde ik bij het naderen van deze vriendin in het geheel niet.
Ik realiseerde me dat ik *van haar hield*, heel veel van haar hield.
Ze was iemand die ik kende van de uitgeverij: mijn boeken
worden er uitgegeven en zij werkte er op de pr-afdeling. Enige
tijd geleden was ze er echter weggegaan, het fijne wist ik er niet
precies van, ik wist niet of ze er was weggegaan omdat ze ont-
slagen was of omdat ze een andere baan had gekregen of om
een andere reden, om mij niet helemaal duidelijke redenen
had ik haar een tijd niet gesproken. Nu lijkt het misschien of
we slechts een oppervlakkige relatie hadden. Dat was beslist
niet het geval, maar hoe wij ons tot elkaar verhielden zal hier
nog nader ter sprake komen, dat is niet iets wat ik in enkele
zinnen kan afdoen. Het leven zit raar in elkaar, en een van de
raarste dingen is hoe we mensen ontmoeten en hoe we verder
wel of niet met die mensen omgaan. Tenminste, dat geldt voor
mij, ik heb een moeilijke verhouding met mensen, ik heb een
moeilijke verhouding met alle mensen.

Ik was blij deze vriendin te zien, en het enige waarover ik
momenteel aarzel is of ik haar naam zal noemen. Ik weet niet
goed waar deze terughoudendheid vandaan komt, maar er is
een complicerende factor: haar naam lijkt heel erg op die van
mezelf, dat was van het begin af aan dat we elkaar leerden ken-
nen al een soort grap geweest, niet alleen tussen ons maar ook
voor andere mensen, voor bekenden van ons. Die namen die
zo op elkaar leken zorgden ervoor dat we van het begin af aan
op de een of andere manier bij elkaar leken te horen. Inmiddels
is het erg beladen geworden, die overeenkomstige namen: ik
kan mijn eigen naam niet horen of ik denk aan haar.

Laat ik niet op de zaken vooruitlopen: ik liep door de Raadhuisstraat, onder de overkapping die je daar hebt, de straat heeft het karakter van een passage, een doorgang – hij deed me altijd aan Den Haag denken, de stad waar ik ben geboren en opgegroeid, en waar echt een passage is, en zo had ik soms het gevoel dat ik me in de Raadhuisstraat zowel in Den Haag als in Amsterdam bevond – en ik zag mijn vriendin lopen, ze liep naar me toe, en ze had mij ook al gezien, ze lachte breed. Ze was lang, mijn vriendin, zeker voor een vrouw, als we naast elkaar stonden wist ik eigenlijk niet wie van ons de langste was. Ze had vooral bijzonder lange benen, wat haar op een avond in het café een keer de bijnaam Miss Legs had opgeleverd, die bijnaam werd haar in elk geval voortdurend toegesist door een andere, een tikkeltje propperige vrouw. Op een gegeven moment zat mijn vriendin op een stoel en naast haar zat de propperige vrouw. Mijn vriendin had haar benen uitgestrekt over de schoot van de vrouw en die vrouw aaide de door haar bewonderde benen, voortdurend ‘Miss Legs, Miss Legs’ mompelend. Het was een liefdesverklaring en mijn vriendin liet zich die enigszins nerveus en lacherig welgevallen. Ze was op een bepaalde manier mooi, mijn vriendin. Natuurlijk: ze was aantrekkelijk lang, ze had dus die benen en ze had fraai krullend blond, met een tikkeltje rood, goudachtig rood haar. Maar het was ingewikkelder, vandaar mijn terughoudendheid haar onomwonden mooi te noemen. Ze besepte zelf niet dat ze een grote aantrekkingskracht op mensen uitoefende, het drong niet tot haar door. Ze had iets grofs, in haar bouw, in haar houding, misschien dat dit haar onzeker maakte. Ze was afstandelijk. Ze werkte in de pr, maar ze had niets van een pleaser, ze was niet iemand die met allerlei gladde praatjes bij je in het gevlij probeerde te komen. Ze had eerder een norske uitstraling – misschien was dat wel de reden waarom ze met dat pr-werk was

opgehouden. Het kostte haar te veel moeite mensen stroop om de mond te smeren, of liever gezegd: het kwam eenvoudigweg niet bij haar op dat te doen. En die situatie in het café: misschien had ze werkelijk niet door dat die propperige vrouw smoorverliefd op haar was.

Je moet uitkijken met wat je over anderen beweert. Je kent jezelf en je beweegredenen om iets te doen al amper, veel houdt je verborgen voor jezelf. Soms denk ik dat je in een paar personen uiteenvalt. Niemand is eenduidig. En als je jezelf al niet kent, hoe kun je dan ook maar enigszins hopen een ánder te kennen?

Ik was blij mijn vriendin te zien en ze was blij mij te zien. Op haar krullen droeg ze een koptelefoon, ze luisterde naar muziek, en op de een of andere manier wist ik welke muziek het was voordat ze me even later de koptelefoon op mijn hoofd zette en me die liet horen. Ze luisterde naar de Kaiser Chiefs, een Engelse indie-rockband. Het nummer dat ik hoorde was 'I Predict a Riot'. Een andere hit van hen was 'Ruby', met de beginregels die me, nu ik ze opschrijf, enorm ontroeren: 'Let it never be said / That romance is dead'.

'Yes, de Kaiser Chiefs!' zei ik tegen mijn vriendin. En één probleem wordt nu als vanzelf voor me opgelost, ik zal haar op deze bladzijden Ruby noemen, hoewel die naam niet op de mijne lijkt. Robijn. Of robijnrood. Dat klopt bij haar rozige haar, dat dezelfde kleur was als die mijn haar had, vroeger, voor ik grijs werd. Op een bepaalde manier léken we op elkaar, Ruby en ik. Uiterlijk, bedoel ik, maar zeker ook geestelijk. Dat bleek alleen al uit hoe we ons nu gedroegen: schutterig, afstandelijk, moeilijk in staat een gesprekje te voeren dat nergens over zou gaan. Niet omdat we vonden dat je altijd alleen maar over belangrijke zaken moet praten – die mensen heb je, die dat vinden, dat zijn doorgaans niet de leukste mensen –, maar omdat

we er te verlegen voor waren. Het feit dat ze die koptelefoon spontaan op mijn oren drukte, het ‘Yes’ dat ik zei... was een tikkeltje *out of character*.

Eigenlijk is dit zo’n beetje de hele herinnering als ik aan dit voorval terugdenk. Meer is er niet. Er is wel meer, natuurlijk, veel meer, er zijn andere gebeurtenissen geweest, maar van die keer herinner ik me verder alleen nog dat ze me vertelde dat ze met haar familie binnenkort met vakantie ging (ze kwam uit een familie waar je ‘met vakantie’ zei; het is ‘met vakantie’ en ‘op reis’, had ze me een keer dwingend uitgelegd), in Argentinië, en ik zei dat ik op weg was naar de kapper. Ik denk liever niet over dat vliegen van haar na. Ergens in mijn achterhoofd heb ik het vage idee dat dit de oorzaak is geweest van wat daarna gebeurde. Want deze herinnering – als ik eerlijk ben herinner ik me er elke seconde van, alsof die toevallige ontmoeting net heeft plaatsgevonden – krijgt pas haar volledige betekenis door wat niet lang daarna gebeurde: denk ik aan dat ene moment, die toevallige ontmoeting in de Raadhuisstraat, dan denk ik meteen aan het andere: die koude januarimiddag dat de telefoon overging bij mij thuis. Ik kreeg een man aan de lijn die alleen zijn voornaam noemde, en ik herhaalde die meteen geestdriftig, hoewel ik er geen idee van had met wie ik sprak. Dat was niet handig van me, want nu nam hij zeker niet meer de moeite te verklaren wie hij was. Het was een grijze, naargeestige middag, en ik stond met de telefoon aan mijn oor, en ik vroeg me wanhopig af met wie ik vandoen had. Hij had een sympathieke stem. En opeens wist ik wie hij was: hij was de vader van Ruby. En op het moment dat dit tot me doordrong hoorde ik hem zeggen: ‘Ruby is dood.’

Dat is allemaal lang geleden gebeurd, bijna tien jaar inmiddels al. En ik had het hier ook bij kunnen laten. Mensen gaan dood, je kunt erover blijven rouwen, maar de levenden moeten verder, je kunt er moeilijk het bijtje bij neergooien. Ik zou kunnen volstaan met enkele kleine toevoegingen die misschien alleen voor mij persoonlijk van belang zijn maar waar anderen misschien om de een of andere reden toch in geïnteresseerd zouden kunnen zijn; geïnteresseerd, meer niet. Aanvankelijk zullen de opmerkingen die ik maak daar misschien op lijken. Maar ik denk dat ze uiteindelijk een groter belang zullen blijken te hebben.

Ik herinner me de uitvaart van Ruby, ik heb er zelfs nog gesproken, in de kerk, ik herinner me de dichter Menno Wigman, die er een gedicht voordroeg. Menno is inmiddels zelf ook dood. Ik herinner me dat de kist van Ruby later op de begraafplaats in de aarde verdween en dat iemand riep: 'Dat we niet allemaal heel hard gaan gillen, dat we hier allemaal maar gewoon zo blijven staan!' Maar we gingen niet gillen, we bleven allemaal gewoon zo staan. Het regende, het stortregende, maar iedereen bleef staan, dat was wel het minste wat we konden doen voor Ruby. In die tijd gaf ik colleges creatief schrijven aan de Vrije Universiteit Amsterdam en ik herinner me dat het hoofd van de vakgroep op een nieuwjaarsreceptie tegen me zei dat ik nu wel weer lang genoeg had gerouwd over wat hij mijn goede vriendin noemde, maar dat we nu weer verder moesten, dat ik verder moest. Dat hoofd van die vakgroep is overigens inmiddels zelf ook dood. Wat me vooral frappeerde aan alles was dat iets wat tussen ons en heel weinig anderen had moeten blijven, iets werd van een grote groep mensen. Natuurlijk, Ruby was niet van mij alleen, ze was niet mijn vaste en enige

vriendin, we hadden elkaar toen ze doodging zelfs al een tijd niet meer gezien (ik merk dat het lastig is me nu goed uit te drukken, maar ik kom er nog wel uit, ik sla me erdoorheen), en anderen kenden haar ook, en dat was goed, natuurlijk was dat goed, maar het haalde voor mijn gevoel iets weg, verwijderde iets, deed teniet wat intiem en individueel had moeten blijven.

Ik zocht er mijn eigen oplossingen voor. Ik voerde haar altijd op in de romans die ik vanaf haar overlijden schreef. Behoedzaam verwees ik naar haar, ik gaf haar een miniem rolletje als figurante, ze waarde ergens rond in de schaduw tussen de woorden (ze zat in de witregels, schreef ik bijna, en zo zie je maar weer hoe het gebruik van kitsch immer op de loer ligt, al schijn je op de universiteit zelfs te kunnen promoveren op het wit of het gebruik van witregels in een tekst – wat ik op een bepaalde manier trouwens ook weer toejuich). Maar ik was er, als gezegd, voorzichtig mee. Met boeken, met romans in het bijzonder, of met dichtbundels, heb ik hetzelfde als met iemand kennen, een persoon bedoel ik, een menselijk wezen, iemand met wie je werkelijk omgaat dus: het moet iets geheimzinnigs blijven, iets wat niet voor de grote massa is, iets intiem, iets persoonlijks, iets wat niet wordt aangetast door en verdwijnt in algemeenheden, met altijd de gedachte in je achterhoofd dat je de ander of het boek dat je aan het lezen bent nooit werkelijk of helemaal zult doorgronden. Het lezen van een goed boek of het omgaan met iemand van wie je houdt is per definitie een worsteling, iets wat ritselt van ambigüiteiten, je begeeft je in het middelpunt van een raadsel, een potentieel conflict zelfs. Je zet stappen in onbekend gebied. Het is het tegenovergestelde van wat een heel goed verkopend boek met je doet of wat het contact dat je hebt met iemand die een grote populariteit kent bij je teweegbrengt. Dat boek of die persoon heeft doorgaans een eenvoudige mededeling te doen, je be-

landt met dat boek of die persoon in een wereld vol evenementen die stuk voor stuk vertrouwd aanvoelen.

Ik geloof dat ik probeer uit te leggen dat een verhalende drang bij mij pas werkt als ik iets nieuws, iets unieks, iets controversieels in een boek opmerk, en dat ik personen ook zo 'lees'. Eerlijk gezegd hou ik niet zo van deze narratieve vergelijkingen; het leven is geen verhaal, hoezeer we de verschillende gebeurtenissen die we meemaken ook in een verhaal proberen te vatten, en evenmin ben ik een aanhanger van de gedachte dat we de verhalen zijn die we onszelf vertellen. Dat zijn we nu juist níet. We vertellen onszelf die verhalen omdat we onszelf fraaier willen voorstellen dan we zijn. En op een gegeven moment gaan we er nog in geloven ook. Evenmin wil ik mezelf bijzonderder voorstellen dan anderen – ik heb niet de pretentie dat ik vrij ben van de clichés die anderen voor de waarheid aanzien. Toch vind ik dat je dieper moet graven. Heb je het verhaal eenmaal bedacht, dan kun je het maar beter weer uit elkaar halen, om vervolgens werkelijk in de spiegel te kijken, anders houd je jezelf voor de gek.

Dat je het leven beschouwt als een verhaal waarin jij als personage rondloopt is een idee dat een lange traditie kent. Ik wil deze opvatting onderscheiden van het hebben van onafhankelijkheid, want dat is iets anders. Meestal zijn mensen die over zichzelf zeggen dat ze onafhankelijk zijn dat juist niet, wat niet wegneemt dat onafhankelijke mensen wel bestaan of hebben bestaan. Het zijn de mensen die úit hun verhaal zijn gestapt. Dat vind ik een interessantere formulering dan opmerken dat het leven een verhaal is. Of eigenlijk is het een interessantere daad. Je moet het doen, wil je oprecht leven: uit je verhaal stappen. Over de romantische dichter en beeldend kunstenaar William Blake las ik eens dat hij zich zijn hele leven ongemakkelijk heeft gevoeld over het feit dat hij familie had, dat hij uit een

gezin kwam. Hij had het als volwassen man nauwelijks over zijn ouders, alsof hij het gevoel had dat hij verraden werd door een natuurlijke band, alsof hij zich erdoor gecompromitteerd voelde. En dat brengt me voor het eerst – en op deze bladzijden zeker niet voor het laatst – bij een andere grote romantische dichter, misschien wel de grootste romantische dichter, in elk geval in mijn ogen de grootste romantische dichter, hoewel literatuur in het algemeen, en poëzie in het bijzonder, geen wedstrijd is of zou moeten zijn, namelijk John Keats. In elk geval beschouw ik hem inmiddels als de grootste romantische dichter. Keats heeft opgemerkt dat wie creatief is zichzelf moet creëren. Als ik het daarmee eens ben, en ik ben het daarmee eens, lijkt dat haaks te staan op wat ik hiervoor vertelde, want door jezelf te creëren, plaats je jezelf weer in een verhaal. Of zoals Shakespeares Coriolanus opmerkte: ‘Pal sta ’k, alsof de mens zichzelf gemaakt heeft / En geen verwantschap kent.’ (Er is eens opgemerkt dat Shakespeare de mens heeft uitgevonden.) In het oorspronkelijke Engels, ik citeerde zojuist de vertaling van Willy Courteaux, klinkt het nog wat krachtiger: ‘As if a man were author of himself / And knew no other kin.’

De mens als schepper of auteur van zichzelf, dat klinkt als een interessant en zelfs sympathiek concept. Het is echter noodzakelijk hier een kanttekening bij te plaatsen. In de secundaire literatuur over Shakespeare wordt het personage Coriolanus, want dat heeft Shakespeare van Coriolanus gemaakt, een Romeins staatsman die echt heeft bestaan wordt bij hem een personage in een toneelstuk, goed, in Shakespeares Coriolanus kun je een sadomasochist avant la lettre herkennen, die alle klassieke fascistoïde kenmerken vertoont. Het is al met al voorzichtig uitgedrukt onsympathiek om de verhalen te zijn die je zelf vertelt.

Al deze tegenstellingen of schijnbare tegenstellingen maken

van scheppend proza literatuur, werkelijke literatuur, en je zou zelfs kunnen beweren dat deze tegenstellingen of schijnbare tegenstellingen de motor zijn die ervoor zorgt dat deze machine in beweging komt of deze bladzijden tot leven komen. (Al is het natuurlijk niet aan mij om te beoordelen of wat ik hier schrijf inderdaad tot leven komt of literatuur is.)

De rouw waarin ik belandde zorgde ervoor dat ik een tijd juist niet kon omgaan met dat wat altijd mijn redding was geweest: de letters op papier, de zinnen, de hoofdstukken, de tafereelen in een roman. De ambiguïteit ervan was me te veel – de strijd die het lezen is, de verschillende zienswijzen die op je af worden gestuurd, het standpunt dat je moet innemen. Vroeger was lezen voor mij een vorm van doodgaan, schreef ik enkele bladzijden geleden, maar nu de dood op mijn pad was gekomen door het plotselinge overlijden van Ruby, en er nóg een aantal doden volgde (zo gaat het als je lang genoeg leeft: anderen gaan dood), realiseerde ik me hoe dat zelfverlies precies werkte: dankzij het lezen verloor ik mezelf door te verdwijnen in een kolk van raadselen, fictieve conflicten en complexiteit. Lezen zorgde ervoor dat het me ging duizelen, dat alles sneller en sneller om me heen draaide, tot ik als het ware het bewustzijn verloor, mijn bewustzijn. Opeens kon ik er niet meer tegen. De psychologische nuance was me te veel, ik kon niet meer tegen de in een roman subtiel opgebouwde spanning, de subtiliteiten in het algemeen van literaire fictie, de elkaar aanvullende en uitsluitende en met elkaar in conflict rakende interpretaties van het vertelde. Ik zocht rechtlijnigheid, eenvoud. Ik wilde ‘in het moment zelf’ komen te zitten. Ik wilde niet over zaken hoeven nadenken. Ik wilde alleen maar het hier en nu beleven, en dat terwijl juist bij mij in de loop der jaren het gevoel was ontstaan dat het leven rijker of in elk geval veelomvattender werd als je niet alleen bij de dag zélf leefde, maar